

спеціальних знань, але він не має права виходити за межі своєї компетенції або втручатися в галузь правових знань.

Класифікація важлива тому, що вона дає змогу правильно представити можливості сучасної експертизи, покращити організацію її проведення в експертних установах. Класифікація розподіляє експертизи за їхніми зв'язками з тими науками, які сьогодні заведено називати базовими, допомагає розробити загальне теоретичне підґрунтя для класів та видів експертиз і методи, які можуть знайти застосування в експертизах, що належать до одного виду (підвиду). Важлива класифікація і для належної організації підготовки й перепідготовки експертів: вона сприяє чіткій спеціалізації експертних кадрів, не дозволяючи змістити компетенцію й орієнтування експертів на «загальну універсальність».

Відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 595 затверджено Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, яким передбачено ведення Реєстру атестованих методик. Цей нормативний документ узагальнив усі чинні станом на сьогодні методики, упорядкував їх за всіма видами судових експертиз і експертними спеціальностями.

Відповідно до викладеного вище, судову інженерно-технічну експертизу слід класифікувати так:

- а) за родом — судово інженерно-транспортна експертиза;
- б) за видами:
 - судово автотехнічна експертиза (судова експертиза обставин і механізму дорожньо-транспортних пригод; судово експертиза технічного стану колісних та гусеничних транспортних засобів);
 - судово експертиза деталей транспортних засобів;

- судово транспортно-трасологічна експертиза;
- судово залізнично-транспортна експертиза (судова експертиза обставин і механізму залізнично-транспортної пригоди, судово експертиза інженерного обладнання верхньої будови колії, судово експертиза інженерного обладнання нижньої будови колії);
- судово електротранспортна експертиза (судова експертиза технічного стану електротранспорту, судово експертиза інженерного обладнання контактної лінії тролейбуса (трамвая), судово експертиза рейкової колії (стрілочного переводу) трамвая).

Список використаних джерел

1. Армадеров Р. Г., Золотов Б. Л., Месявичус К. В. и др. Судебная автотехническая экспертиза. Ч. 1 : Назначение и производство судебной автотехнической экспертизы: пособие для экспертов-автотехников, следователей и судей. Москва: МЮ СССР ВНИИСЭ, 1980. С. 149.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 18.02.2021).
3. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III (у ред. Закону від 23.02.2006 р. № 3492-IV) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2006. № 32. Ст. 273.
4. Про залізничний транспорт : Закон України від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 40. Ст. 183.
5. Про міський електричний транспорт : Закон України від 29.06.2004 р. № 1914-IV (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 51. Ст. 548.
6. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 28. Ст. 232.

Ю. Г. Халявка,

старший судовий експерт Черкаського НДЕКЦ МВС України, м. Черкаси, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8848-2512>, e-mail: zajka0711@ukr.net

А. Ю. Тульвїнська,

судовий експерт Черкаського НДЕКЦ МВС України, м. Черкаси, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2801-1612>, e-mail: anetk@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИ, ЗАФІКСОВАНОЇ У ВІДЕОЗАПИСІ

Анотація. Судово-психологічна експертиза є однією з найскладніших. Це психологічне оцінювання вимагає високих професійних навичок, моральних та особистих якостей під час складання висновків за кримінальними, цивільними, адміністративними процесами тощо.

Ключові слова: судово експертиза, судово-психологічна експертиза, експерт-психолог.

Abstract. Forensic psychological evaluation is one of the most difficult. This is a psychological assessment requiring high professional skills, moral and personal qualities in drawing conclusions in criminal, civil, administrative proceedings, etc.

Keywords: forensic examination, forensic psychological evaluation, forensic psychologist.

Аннотация. Судебно-психологическая экспертиза является одной из самых сложных. Эта психологическая оценка требует высоких профессиональных навыков, нравственных и личных качеств при составлении заключений по уголовным, гражданским, административным процессам и т. п.

Ключевые слова: судебная экспертиза, судебно-психологическая экспертиза, эксперт-психолог.

Психологічна експертиза визначає ті особливості психічної діяльності та такі їх прояви в поведінці особи, які мають юридичне значення та певні правові наслідки.

Об'єктом психологічної експертизи є психічно здорові особи (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, виправданий, засуджений, свідок, потерпілий, позивач,

відповідач; малолітні, неповнолітні, дорослого й похилого віку). Предметом психологічної експертизи є психічні процеси, стани, властивості особистості, її патологічні психічні аномалії та їх слідові прояви, які можна виявити у продуктах діяльності, свідченнях оточуючих, відео- й аудіозаписах тощо.

Під час проведення психологічних експертиз використовують як загальновідомі в науковій практиці психологічні методики, що пройшли державну атестацію, так і їх авторські модифікації, що їх добирають з урахуванням специфіки експертних досліджень і конкретних питань, поставлених перед психологічною експертизою.

За допомогою «Методики судово-психологічної експертизи комунікативної діяльності особи, зафіксованої у відеозапису» здійснюють дослідження загальних характеристик діалогічного спілкування; визначають загальну діалогову активність; аналіз питань, їх змістовну спрямованість, можливість стимулювання відповідей, відсутність активного випереджального характеру; аналіз особливостей вербальної продукції особи, яка повідомляє про обставини справи у процесі слідчої дії; аналіз немовленнєвої діяльності особи, яка повідомляє про обставини справи; визначають ознаки, характерні для довільного керування власною реконструктивною діяльністю в ході всієї слідчої дії; визначають відповідність особливостей мовної поведінки особи закономірностям процесу відтворення, самостійності/несамостійності комунікативної поведінки особи у ситуації слідчої дії, наявності/відсутності значного психологічного впливу на реконструктивну діяльність особи.

Відповідно до названої Методики, об'єктом дослідження цього виду судово-психологічної експертизи є відеозапис, у якому зафіксовано психологічні особливості діяльності особи у ситуації слідчої дії [1].

Предметом дослідження під час проведення судово-психологічної експертизи відеозапису є фактичні дані про специфіку комунікативної діяльності особи, яка в ситуації слідчої дії реконструює обставини події або впізнає об'єкт.

У психологічному контексті мову вивчають як взаємозв'язок різних сторін психіки, оскільки мовна діяльність посідає центральне місце в процесі психічного розвитку особистості. Важливо, що мову розглядають як психічний процес, пов'язаний із пізнавальними (когнітивними) процесами. Ці процеси впливають на формування мовлення, його розвиток, сприяють його становленню і є органічними мовленнєвими складовими [1].

За допомогою мовлення відбувається кодування й декодування інформації, але адекватне її тлумачення можливе лише за аналізу немовленнєвих знакових систем, що супроводжують мовлення [2, с. 32]. Тому експерт досліджує мовлення підекспертної особи тільки у взаємодії з невербальними проявами, що супроводжують її висловлювання.

Найважливішими джерелами невербальної інформації є: положення рук, голови, а також жести, пов'язані з дотиком руками до різних частин тіла людини. Водночас невербальну інформацію можна звести до мінімуму,

уводячи в оману співрозмовника спеціальними жестами або відсутністю таких.

У протоколах, складених слідством, не фіксують незавершених слів, вигуків, повторів слів, там можна зустріти перефразування, заміну й перестановку слів і фраз, нерідко — скорочення запитань і висловлювань, помилки у назвах і прізвищах тощо. Ця обставина зумовлює необхідність складання дослідницького протоколу відеозапису, у якому фіксують висловлення учасників слідчої дії в їх дослівних лексичних формах.

Також завдяки відеозапису фахівець у доповненні до мови підслідного фіксує в структурі стенограми емоційні, мімічні, пантомімічні прояви, які мають діагностичне значення та можуть бути інтерпретовані на основі сукупності зареєстрованих проявів [3]. Зауважене значно ускладнює роботу експерта, але є необхідним для виконання експертного дослідження.

Ситуація слідчої дії значною мірою скоує комунікативну активність, пригнічує психічну діяльність і вимагає від слідчого використовувати засоби активізації спілкування. Для цього підекспертному ставлять питання, які допомагають йому дати більш розгорнуту відповідь, конкретніше описати деталі, власні дії та дії решти учасників досліджуваної події. Експертові важливо визначити, чи мали ці запитання навідний вплив на висловлювання особи, чи не містили вони бажаної відповіді.

У процесі проведення експертного психологічного дослідження експерт аналізує вербальну поведінку підекспертного й на підставі цього аналізу формує висновки. Залежно від того, наскільки мовлення особи наповнене й інформативне, експерт отримує певну кількість матеріалу для дослідження. У ході дослідження експерт використовує власні знання та всі можливі варіанти здобуття інформації з досліджуваного питання.

За допомогою відеозапису можна повторно зазначати особливості спілкування. Під час аналізу мовлення, на основі слухового сприйняття, в уяві експерта виникають образи мовлення, які він спостерігав раніше. У цьому разі експерт керується досвідом попередньої роботи. У процесі дослідження психолог має з'ясувати, як змінюється мова підекспертного залежно від ситуації, чи присутня емоційна реакція на запитання та як вона відбивається на мові й невербальних рухах.

Повний аналіз психологом мови та невербальних виявів досліджуваних осіб є передумовою ефективності всього дослідження комунікативної діяльності особи, зафіксованої у відеозаписі.

Список використаних джерел

1. Єгорова Т. М. Методика судово-психологічної експертизи комунікативної діяльності особи, зафіксованої у відеозапису : звіт НДР (закл.) / МІОУ, Полтавське відділення ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса; кер. Т. М. Єгорова. Реєстр. № 0109U001196. Харків : ХНДІСЕ, 2013. 108 с.
2. Панфилова А. П. Теория и практика общения : учеб. пособ. для студ. сред. учеб. завед. Москва : Издат. Центр «Академия», 2007. 288 с.
3. Шаповалов В. А. Методы психологической оценки достоверности сообщаемой информации : метод. пособ. Киев : Освіта України, 2016. 168 с.